

**Kultuuripärl Tagamõts elo
edimädsist asjost**

**Jahimiis Kauna Toomas jaht
koprit «vanadaam» Brendaga**

**Ruitlanõ Pauksonni
ja Mangu ei usu**

Kae lk 2

Kae lk 3

Kae lk 4

Perimüskultuuri laagri Mõnistõ koolin

Traditsioonis saanu, säitsmes latsi talvinõ perimüskultuuri-laagri olf 3.–4. vahtsõaastakuu pääväl Mõnistõ põhikoolih.

Laagrihe tulf 26 last vana Vöromaa koolõst. Mi koolist sõitsõ laagrihe neli last.

Laagri edimädses tüüs olf vitsust asju tegemine: teimi alusõ, vahru ja kimbu. Mul tulf kõgõ parõmbahe vällä alus. Kõiki naid asju saa tarvita kotoh ütškõik määndside pühhi aigu.

Edimädsel pääväl teimi hindäle esi nii lõuna- ku ka õdagusõogi. Üteh tettü ja üteh süüdü süük olf ckäpitch laagri-perälinc. Opsõmi rahvalikkõ

tandsõ nigu labajalavalss, krakovjakk jms. Kävemü Mõnistõ kodoluumuusõumih kaemah, mis sääl näta olf. Pääväl lõpõtusõs kaimi DVDd Umast Pidost.

Tõõsõl pääväl loimi vöro-keelist kodoluuuraamatut, opsõmi vöro keele õigõt vällä-ütlemist. Laagri lõpuh olf viktoriin. Edimäst kotust jäivä jagama kats ütenuimelist vöistkunda: Pudsunudsija. Üteh noist olli ma kah.

Säändsch laagrih käve ma joba viies kõrd.

ROHTLA JANELI,
Vilustõ kooli 8. klassi opilano

LAUBE KADRI PILT

Alvela Mati mõistsõ korvitegemist nii põnövalt opada, et laagrilatsõ kulssi, silmä pään helkämän.

10. rahvamuusigapido Moosten

15. vahtsõaastakuu päävani saava muusigu hinnäst kirja panda 10. Eesti rahvamuusigatüütüisi pidolõ, miä tulõ 24.–25. mahla-kuul Mooste mõisan.

Mooste rahvamuusigapidol võiva üles astu nii ammõdi poolõst muusigu ku ka harastusmuusigu. Pidot omma kontsõrdi ja seo lõpõs võistlus-kontsõrdiga Mooste mõisa hobõsõtallin.

Võistluskontsõrdil mäng egä esinejä kats luku, üte või esi

valli, tõnõ om Võnnu kihl-kunnast Rasinalt Üleküläst peri labajalavalss. Võitja saa avvohinna 1000 eurot.

Rahvamuusigatüütüisi pido mõtõ om eesti rahvamuusigat ello herätä ja väärtüstä niimuudu, et kõüdüs vana ja vahtsõ vaihõl alalõ jääsi.

Täpsemb teedüs folkfest. polvamaa.ee päält ja pääkõrraldaja Põdekrati Ülle käest tel 508 7825.

UL

Kavval tsirk eläs poodin

Minevä nädäli lõpun kuuli Vöro Selveri poodi ostja poodin ilosat tsirgulaulu. «Mõtli, et tiia-i kas tuud lastas maki päält, et inemiisil parõmb tujo saasi, a sis kai, et puuviläosa-kunnan hüples üt väiku varblanõ.» kõnõlf ütõs poodinkäijä.

Tsirk om küländ häie kombidõga ja inemiisi sekä-i, a poodijuht Začeki

PEEDOSAARÕ
KAISA

Uma Pido sai avvohinna

HARJU ÜLLE
ylle@umaleht.ee

Minevä neläpäävä, 8. vahtsõaastakuu pääväl nimmati edimäne vörokiilne laulupido Uma Pido 2008. aasta kõgõ parõmbas piirkundligus ettevõtmissõs. Avvohinna and' vällä Eesti hotelle ja restoraanõ liit.

Liidu tegevõdirektri Visnapuu Donald põhjõnd Uma Pido vällävalimist tuuga, et Uma Pido jäi silmä nii Eestin ku eski vällänpuul Eestit. Uma Pido olf ka iinkujos tõisilõ: ku pallo inemise ja ammõdi kuuntuüd tegevä, või är tetä suuri asjo.

Eesti hotelle ja restoraanõ liidu liikmõ löüdsc ka tuud, et vörokiilne laulupido and' pallo mano tervele Lõunõ-hummogu-Eesti turismipiirkunnalõ – teno pidolõ teedäs mi kanti inämb ja tahetas mi ello kaema tulla.

Umma aastaavvohinna and' Eesti hotelle ja restoraanõ liit vällä 1994. aastagast. Aastaavvohinna «Aasta parim» saa asotus, ettevõtõ vai ütõsik inemine tuu iist, et om ütenu avitanu Eesti hoteli- ja restoraanimajandusõ vai turismi arõnõmõisõlõ. Avvohinna saaja valiva kõik liidu liikmõ ütenukuun.

PILT ERÄKOGOST

Eesti hotelle ja restoraanõ liidu juht Visnapuu Donald (hääd kätt) and' minevä neläpäävä Uma Pido pääkõrraldajalõ Ojari Triinulõ avvohinna «Aasta parim 2008». Üte Uma Pido laulu, «Perräjäänü», esi' paiga pääl muusigamiis Ilvesse Aapo.

Rõugõn saa luudusõ pildistämist oppi

HARJU ÜLLE
ylle@umaleht.ee

30. vahtsõaastakuust 1. radokuu päävani oodõtas Rõugõ valda Saarlõsõ küläliisimajja luudusfoto-huviliidsi – luudusõpildistjä Tartese Urmas vidä sääl oppust «Eesti loodusfoto meistiklass».

«Oppus om mõtõld noilõ, kiä tahtva parõmbit pilte tetä,» seletäs Tartese Urmas. «Kõgõ inämb om oppusõlõ kassu sis, ku saat ütenu meistriga asja uuri, küssü ja pruuvi.»

Oodõdu omma huviliidsõ koolilatsist vanõmbidõ inemiisini vällä.

Kolmõ päävä joosul kõnõldas pilditegemisest, arvutint pilte kobistamisõst ja ka tuust, kuis ja kohe olõssi kõgõ parõmb ummi pilte rahvalõ näütämises vällä panda.

Rõugõ kant om Tartese Urmasõ sõnno perrä foto-oppusõ jaos hää kotus: sääl om, midä pildistä.

Luudusõpildistjä kitt tervet Vöromaad ja lugõ ette paiga, kon häid pilte tetä saa: Suurõ Munamäe torn (viimätsel aol omma säält väega ilosa vaatõ), Rõugõ Ööbikuorg, Hinni kanjon, Kisõjärve luuduskaitõala, Taivaskoda, Meenikunnu samblõsõu (esieranis sceneaol).

Oppusõ kõrraldaja om Mahtsa rahvakuul. «Kimmähe ooda oppusõlõ huviliidsi ka kavvõmbast ku Rõugõ vallast,» kuts rahvakooli vidäjä Tuberiku Toivo, kiä om kõrraldanu rahvakooli mitmõsugutsit oppuisi, luuduslaagrit, kokkõsaamiisi ja kontsõrtõ jo viis aastakka.

«Mul om kolmõ luudusfoto-oppusõga hää kogõmus mineväst aastast: seo om põnnõv

ettevõtminõ, kon ei kõnõlda õnnõ fotõndusõst, a ka luudusõst ja elõst hindäst.»

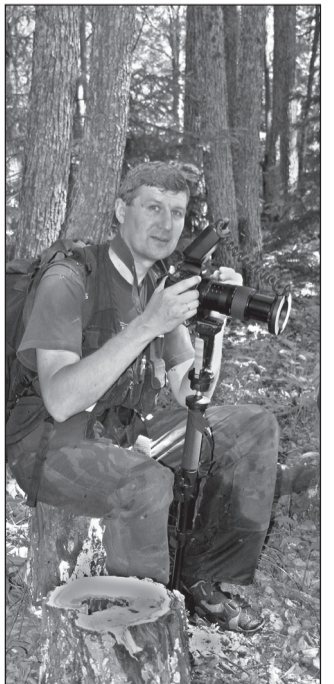
Tuberiku Toivo eläs Talnan, a chitäs ütenu naasõ Kajaga Rõugõ vallan Roobi külän üles naasõ suguvõsa talokotust.

«Vöromaa tekki mu är edimädsõ silmäpilgust,» ütles Tuberiku Toivo ja seletäs, et talle miildüs vöro kiil nii väega, et tä pallõs ummil naabriil hindägä õnnõ vöro keelen kõnõlda.

«Rõugõ vald om nii lämmä suhtumisõga ja edumiilne, et mul om tahtminõ umma tüüd inämb ja inämb siiäkanti toimõnda,» kõnõldõs Toivo.

Täl om mõttõn luvva Viitinä luudusõhariduskeskus.

Viil taht tä Rõugõn kõrralda vähämbält üte tunnõdu klassiga-, jazz- vai folkmuusigu kontsõrdi kuun – joba om olnu Rannapi Reinu kontsõrt ja tulõman Mäe Tõnisõ uma.

LUIGA JAANI PILT

Luudusõpildimiis Tartese Urmas.

Avitami hädaliidsi!

Parhilla om rassõ aig. Innekõkkõ muidoki tervüseviaga inemiisil ja pensionärel, kiä omma sotsiaalministeeriumi hambarattidõ vaihõlõ jäänü.

Päält tuu, et inemiisi raha hõfos kongi puutri-ilman ja uut säält välläpäästmist, om ka segähüst palfo. Ku sotsiaalkindlustusammõtihe asja om, sis inne lõunat olõ-i mõtõ sissepääsemist pruuvmagi minnä – ussõ takan istus mitukümmend murõligu näoga pensionääri, kõik tahtva teedüst saia, midä nä tegemä vai mäandsit paprit täütmä piät. Ammõdi telehvoninumbri päält üteldäs kah, et tuu om üle koormatu ja pruuvkõ ildampa.

Kõik taa jandal tulõtas miilde latsõmängu: tulõ lats joošuga ja hõikas: «Vanaimä-vanaesä, ma mõtli vahtsõ laheda mängu vällä, nakkami kõrraga mängmä, mul olõ-i aigu inne seletä, kuis tuu käü!»

Sis naatas mängmä, vanakõsõ saa-i midägi arvo, kopõrdasõ ja lats om torssunu, et timä ettekujutus lahedast mängust täüde es lää. Sotsiaalministeerium-lats om kah hulga vahtsit asjo vällä märknü, näid maru hääs pidänu ja imetäs parhilla, mille kõik summa juusk.

Saa-i tan Võromaal luutma jäää, kuna ministeeriumiammõtnigõl mudsu päähä tulõ. A võrokõsõ omma kõgõ rassõ ao nii üle elänu, et avitasõ ütstõist. Ku tunnõti mõnt haigõt vai vanna inemist, kiä parhilla hädän om, sis pakkõ umma api. Lainakõ rahha niikavvas ku pension jäl juuskma nakkas, avitagõ paprit täütä, pensioni ilma rahalda kodotuunist küssü jne. Hääd tetä om hää. Ja mitte õnnõ jõuluaigu.

HARJU ÜLLE, päätoimõndaja

UMALEHT

Telmisenummõr 00917

Ilmus egä katõ nädäli takast tõsõpäävä

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro

E-post: umaleht@umaleht.ee; info@umaleht.ee

Päätoimõndaja: Ülle Harju 78 222 21, 56 606 494

info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org laivi77@hotmail.ee

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster 56 213 177

mariko.faster@gmail.com

Välläandja: Võro Selts VKKF

Trükjä: AS Võro Täht

Leht Internetin: http://www.umaleht.ee

Lehe välläandmist tugõva:

Riiklinõ programm «Lõunaestis kiil ja kultuur»

Umavalitsusõ võissi inämb tähele panda noid, kiä tegevä vabatahtlist tüüd

Näkke-kitke ummi inemiisi!

Et minno aasta vabatahtligus valiti, tuu tähendäs, et kiäki om nännü, et ma olõ säänest tüüd tennü – latsilõ folkloorilaagrit kõrraldanu.

Esi ei olõ vahepääl tuud tähelegi pandnu. Olõ tennü tuud tüüd iks tuuperäst, et sääne tsiht om olnu.

Oll tahtminõ tetä laagri latsilõ, kiä opva võro kiilt ja kodoluku. Et kiäki tuud näkk ja minno tuus vabatahtligus üles and, oll muidoki väega illos.

Täämbädses om naid laagrit kokko saanu joba kümme tükkü. Sääne laagri pand latsi viil inämb uma kodokotussõ vasta huvvi tundma.

Olõmi opnu laulõ, tandsõ, mänge, tennü käsitüüd. Laagri om olnu egä kõrd esi kotussõn, et sis om seeh kah paiklikku kultuuriperändit: olõmi tennü paiga pääl matku, kõnõlõnu kõgõst võro keeleh. Laagri välklehe ja laagriulõtusõ omma kah kõik võro keeleh olnu.

Latsilõ omma laagri väega miildünü ja nä omma ütelnü, et seo võinu viil pikemb olla.

Mul hindäl om sääne tunnõ, et pääle mu pidänu kimmähe tennämä ka noid tõisi häid inemiisi, kiä viil omma avitanu laagrit tetä, innekõkkõ Sarapuu Heljut, kellega ütēh tuu ettevõtmisõga pääle naksimi. Sis viil Valsi Ailet, kiä tull Põlvast ummi latsiga väega häste ütēh, Aia Helet Ruusalt, Ruuli Helvet Puigalt, Retkova Irinat Vahtsõst-Kuustõst ja Setomaa oppajit kah, kiä omma ummi latsi laagrihe saatnu. Ja ka vallavalitsuisi ja kuulõ, kiä omma mi ettevõtmist ekämuudu tugõnu.

Mullõ hindäle miildüs väega rahvamuusika, rahvajutu, kullõlda, midä vana inemise kõnõlõsõ. Latsi piässi kah sändsen tsihin oppama, et näide huvi ei olõssi õnnõ puutri, video ja muu sääne.

Piässi olõma midägi säänest kah, miä pand latsi mõtlõma, et kost nä omma ja kiä nä omma. Kiä omma olnu näide vanõmba ja vanavanõmba. Sis mõistva parhillad-sõ latsõ tuud ka parõmbahe hindä latsilõ edesi opada. Ma esi olli lats Vinne aol, ku kõik oll ütē Nõukogodõ liit ja sis es mõistaki hindä pääle mõtlõda, kõgõ mõlit tõisi pääle. Tuuperäst tahagi scoilma-aigsilõ latsilõ tuud hindä juuri tundmist opada, millest esi olõ ilma jäänü. Midä noorõmbalt nakkat

GLASERI

MAAJA,

Orava kooli oppaja, aasta vabatahtlik 2008

Ma esi olli lats Vinne aol, ku kõik oll ütē Nõukogodõ liit ja sis es mõistaki hindä pääle mõtlõda, kõgõ mõlit tõisi pääle. Tuuperäst tahagi scoilma-aigsilõ latsilõ tuud hindä juuri tundmist opada, millest esi olõ ilma jäänü. Midä noorõmbalt nakkat

Tuuperäst tahagi scoilma-aigsilõ latsilõ tuud hindä juuri tundmist opada, millest esi olõ ilma jäänü.

Midä noorõmbalt nakkat

Kümnes latsi folkloorilaagri minevaasta Oravil.

PILT ERÄKOGOST

Kiri

Kiri kiroda aadrõssil Tartu 48, Võro liin 65609 Uma Leht vai info@umaleht.ee

Toimõndusõl om õigus kirju toimõnda ja naid lühendä. Kirä iist honorari ei masta.

Üte vanamehe nõuannõ

Oll aig, ku olõ-õs viil raadiot, egä telekat. Sis oll aoleht tuu, kes rahvalõ uudisit arof. Nüüt ommava raadio ja telekas, a saa-i ilma aoleheldä kah läbi: raadion ja telekan kõnõldas palfo kipõlt, paprõ päält om mitmit asjo parõmb lukõ.

Siski arva ma, et paprõ pääl lehe ei piässi nii paksu olõma: õgä päiv ei jõvva kah lukõ suuri kirotuisi.

Lehe võissi olla ohõmba, sis lätt papõrd veidemb ja mõtsan jääs mõni puu kasuma. Postkastin om ka maru hulga reklaami, rahvas nurisõs tuu peräst.

A õnnõs vöi panda postkasti pääle sildi «Ainult tellitud

postile», sis saa asi kõrda.

Telekan võissi kah nii olla, et reklaami näüdatäs õnnõ ütē kõrd saatõ aol, a sis pikembält. Sis neo inemise, kes ei taha reklaami vahti, saava tul pikembäl vaheal kasvai aknõst vai rõdu päält inemiisi toimõndamist vai talvist ilma kaia.

SIMSONI ANDRUS (92) Võrolt

Tagamõtsa Tarmo edimädse: mälehtüsest kultuuripärlini

RAHMANI JANI PILT

Tagamõtsa Tarmo nimmati 2008. aasta Võro maakunna kultuuripärlis.

Näitlejä ja lavastaja Tagamõtsa Tarmo (30) jaos om seo aasta alanu kõva tüüga.

Aasta alostusõst vaiht Võro tiatriateljee uma nime Võro liinatriis ja taa vahtsõ nimega tiatri kunstilinõ juht om Tagamõts.

A kõva tüühuug oll Tarmol scen joba minevä aasta,

suurõmbis tõis olli edimädse Uma Pido lavastaminõ ja etendüs «Võrumaa rituaalid vol 3» Haanin.

Uma minevääastaisi tegemiisiga jäi Tagamõtsa Tarmo silmä Kultuurkapitali Võromaa ekspertgrupilõ, kiä and tälle avvuhinna «Kultuuripärl 2008» – seo om aasta kõgõ

korgõmb tunnustus ja avvuhind, midä Kultuurkapitali maakundõn vällä and.

Seo ei olõ mul edimäne intervjuu vai aokirändüse jaos jutuajaminõ Tagamõtsaga. A ma uuri seo kõrd Tagamõtsa tähtsit edimäidsi asju.

Edimäne mälehtüs

Edimäne mälehtüs om tuu, ku sündü mu noorõmb veli. Ma mälehtä tuud, et lätsimi esäga imäle Võro haigõmajja vasta. Ku imä oll noorõmba velega auto pääle istnu, sis ma küsse vanõmbidõ käest: «Misjaos meile taad asja vaia om?» Tuu om tõtõst mu edimäne mälehtüs.

Edimäne koolipäiv

Edimäne koolipäiv oll sääne, et ma esi otsusti hindäle lõigada edimäst kõrda säändse soengu, nigu ma nüüt kannu joba pikki aastit. Muidu ma kandsõ ilusat poisõsõsoengut, säänest kõrvuni.

Mu imä oll juuksur ja ma otsusti sis kah hindäle esi soengu tetä. A ma tsurksõ tuu är ja imäl es jää muud üle, ku mu pää inne kuuli minckit pallas aia.

Tuu om väega halv mälehtüs, ülejäänü olli kõrraligõ päiega, a ma olli edimädsel koolipääväl kiilakas.

Edimäne tiatrioll

Ku tuud rollis nimetä saa, sis lava pääle astõ ma edimäst kõrda algkoolin ja ma mäletä, et mänge ahvi.

Edimäne lavastus

Ütsindä tettü edimäne lavas-

tus oll Ruitlasõ «Vollis» 2004. aastaga suvõl Vahtsõn-Roosan.

Edimäne armastus

Tuu tull viil ütēandän klasin. Ega ma vasta-armastust es saa, armasti tuud tütarlast ütēindä. A ma armasti tedä kõvva ja tuu näütämises ma paluti tuu tütarlatsõ silmi all samal pääväl, ku põhikooli lõpõti, uma koolipäiviku. Mõtli, et olõ häste kõva miis, ku tuu tütarlatsõ silmi all är paluta.

Edimäne tõsitsõmb näütlejätüü

Koolitüü Villändi kultuuriakadeemiän olli edimädse tõsitsõmba. A pääle kuuli edimäne suurõmb tiatritüü oll Ernst Enno mängmine Tubina Taago lavastõdun «Ennolan». Tuu om siitamaani ütē tähtsämbit rollõ, midä ma tennü olõ.

Edimäne massilavastus

Edimäne kõrraligumb massilavastus oll Uma Pido. Tuu man om tsipa kripõldama jäänü, et asi jäi veidikese nigu matõrjali lavastamisõs, veidü sai manu pantu loomingulisust. Olõs võinu vähä inämb olla säänest näütämist, et mis tuu «uma» sis om. Tuud jäi veidü vähäs.

Edimäne päiv tiatrijuhina

Edimäne päiv tiatrijuhina oll õnnõlik. Sai istu ja sai hindä sisse kactus. Tuu oll vaba päiv (1. vahtsõaastaku päiv) ja sis sai mõtlõda, midä ma olõ tennü ja midä nakka edesi tegemä. A nüüt om sääne... säitsmes päiv (jutuajaminõ oll minevä kolmapäävä). Tüü käü.

Edimäne kultuuripärlis saaminõ

(Mõtlõs tükk aigu) Ma ei mõista taa kotsilõ muud ütēldä, ku ma olõ tennü umma tüüd ja ma arva, et taa tüü, mis ma tennü olõ, om olnu ausa. Ma olõ saanu tetä noid asju, mis mullõ miildüse. Ma ei tennü suurt uhkust vai võidurõdmu seo avvuhinna üle, arva, et ma jää hindäs ka peräst seod avvuhinda.

Küsse RAHMANI JAN

PS. Seo kuu lõpun tulõ vahtsõ nimega tiatril, Võro liinatriis, **edimäne** etendüs «Koomiku lapsepõlv». Tego om kõgõ suurõmba lavastusõga, minka Võro liinatriis timahava vällä tulõ. Tagamõtsa Tarmo om tuu Jonas Gardelli romaani perrä kokko kirotanu, muusikalid-sõlt kujondanu, lavastas tükkü ja mänge esi kah.

Kauna Toomas jaht koprit Brendaga

PEEDOSAARÕ KAISA

«Tihtsäle om nii, et ku läät mõtsa käest mõtõga võtma, sis ei anta sullõ midägi,» tiid vanaesäst jahimehe geenisaanu Sõmmõrpalõ miis Kauna Toomas (43). Koprajahi-ásatundja om tä nii hää, et oppas tõisigi.

«Põrõla om koprajahis kehvä aig,» hindas Kauna Toomas, kiä tekä ilda aigu jahimiihile Valga lähkül koprapüüdmissõ oppust. «Kopra toimõndaminõ om är käkit – kraavi ja lumbi omma ijä all.»

Ka olõ-i jahimiihil suurt tahtmist koprit takan aia, ku kopra naha iist hää juhul sada kruuni saa: «Inemisse pandva parõmb hindäle plastmassi ümbre ja söövä poodist valmistüki.» Olõ-i inämb tuu aig, ku kopranõrõtkulla kaaluga ostõti!

A püüdmä näid piät, selle et mõtsaumanigu, kelle mõtsa kobras om üle ugotanu, omma väega vihadsõ. Põrõla omgi ammõtlik koprajahi aig – põimukuust mahlakuuni või näid püüdä.

Rauduga püüdmine olõ-i illos!

Suur jago jahimiihist püüd koprit raudu ja mõrduga. Kuis tuu käü: «Conniberi ravva, miä eläjä kõrraga surmasõ, pandas kraavõhe vii ala ja tähüstedäs är, et kiäki sinnä sisse es astnu,» seletäs Toomas.

A tä esi säänest püüdmist ausas ei piä. «Kõgõ põnõvamb om iks kopra pasminõ ja ülekaavaldaminõ. Ku piät koprast kavva aiga uutma, sis saat tä iks jahimehe muudu püssäga är võtta,» seletäs tä. Tuu man murõhtas Toomas eski tuuperäst, et ku lumi nakkas sulama ja kopra välän käümä, et sis tuud vanna immä, kes

edimädsenä kuhast vällä tulõ, maaha es lastanu – muido saa tuu pesäkund hukka vai lätt är minemä.

Pasmisõga koprajaht nõud vaiva: piät inne kaeman käümä, et kon saasi passi, valima ilma ja tuulõ tsihti. Vaia olõs viil kerget sulailma. A vahapääl ei avida ka kõgõ suurõmb ettevalmistaminõ. «Läätt paiga pääle, tuul ei puhu tälle pääle, sa ei söku jalguga sääl ega midägi, a tä iks ei tulõ vällä. Sa õnnõ saiasat ja oodat!» kõnõl Toomas hindä kogõmuisist ja ütelf: «Tihtsäle om nii, et ku läät mõtõga mõtsa käest võtma, sis ei anta midägi.»

Kobrast saa ka pinnega takan aia. Tuujaos pasva häste terjeri ja taksi tõugu pini. «Puhas tõug olõ-i tähtsä, tähtsä om tuu, et pini tüütäs,» seletäs Kauna Toomas. «Mõni tõupapridõga pini om sääne, et pikutasi õnnõ koton ja söösi hääd-parõmbat.»

Toomasõl hindäl pidä koprajahti tubli kümneaastanõ pini Brenda. «Mi olõmi iks võtnu nii ütelf jahipääväl kümme kobrast!» kitt Toomas uhkõlõ.

Brenda kittüses ütles Toomas tuud, et pini es hiitü är umast edimädsest kurvast koprajahist: «Ku Brenda olf ütëaastanõ, võti tä hindäga jahti ütelf. Edimänc kõrd es saa tä midägi arvu. Käve ütelf mulgu mant tõsõ mano, lipuf handa, ku tõsõ pini haugõ maa all koprit. Nädälikatõ peräst tahtsõ tä jäl väega tulla. A ku tä edimänc kõrd maa alla läts, sai tä mingi käest väega tappa. Sis hiitü tä iks är, et sääl maa all omma hirmsa eläjä. A lõpus sai tä iks umast hirmust võitu.»

Brenda om ka kopra käest niimuudu tappa saanu, et teda om küle päält kokko nõglut. A tä läts tuust õnnõ vihatsõmbas ja taht koprit rohkõmb püüdä.

Toomas kõnõlõs, et ku pasmisjahti võit ka ütõndä tetä, sis oosõjahti pinnega piät iks hulgakõisi minemä. Sis ütõ miis kammandas pinne, tõsõ omma uru vällä kaibja ja ütõ om

püssäga, kes valv, et kobras är es pagõnu.

Seltskund piät olõma rahulik, esieränis püssämiiis. «Om olnu nii, et püssämiiis om väega läbemäldä. Vesi om naanu liikma, miis lask ja perän om vällä tulnu, et iin tullf hoobis pini, mitte kobras,» ütles tä.

Mõtsaumanigu avitagu hinnäst esi kah

Kopra omma Toomasõ meelest põnõva eläjäkese, a tegevä iks pahandust kah: presvä kraavivii ütelf, tekütäse uputusõ ja õgasugdsõ loosigu.

A Toomasõ meelest om tuu asä man peris suur süü ka mõtsa- ja põllumiihil hindäl. Nimä piäsi hoitma kraaviperve puhta, muido tekütäse nä esi kopralõ hää elopaiga. «Tulõs kaia iks uma valdusõ üle, et tiitruuba tühä ja kraaviperve puhta olõsi. Ku sis ka koprast jako ei saa, sis tulõ jahimehe appi kutsu,» pand Toomas mõtsa- ja põllumiihile süame pääle. «A hariligult om iks niimuudu, et kõgõpäält kaitvas keskkunnainspektiooni, et jahimehe ei tiidä midägi. Ja sis ku mi läämi paiga pääle, kaemi ja seletämi, et mis olõs võinu esi är tetä, sis saias külh arvu, et esi oldas kah süüdü.»

Jahimehe olõ-i maaparandaja

«Mi olõmi iks mõtsamiihiga arotanu, et mõtsavahi omma kõik är vällä lastu, mitmõ mõtsa pääle om jätet õnnõ ütõ ammõttnik ja tuu ei tiia, mis täl sääl mõtsun toimus,» seletäs Kauna Toomas. «Sis hüpatäs jahimehele kaala, et ka, kobras tege kurja, mille ti midägi ette ei võta? Ku olõs kõik neo mõtsavahi alalõ hoiõdu, olõs nä kraavi puhta hoitnu ja murõ olõs murtu,» ütles tä uma arvamisõ vällä. «Mi, jahimehe, olõ-i maaparandaja.»

Kopra vana võrokiilne nimi om maiai. Seo om pia soomõ keelgele sama – Soomõn kutsutas kobrast *majavas*. Eestimaaal ja terven Euroopan om kobras

PEEDOSAARÕ KAISA PIILT**Kauna Toomas koprajahikaaslasõ, «vanadaami» Brendaga.**

olnu väega vana ellä. A vaihõpääl kattõ tä Eestist peris är. 1841. aastagal püüti Koiva jõost viimänc kobras vällä, om Toomasõlõ raamadufakt miilde jäänu.

Sis tullf pikk ja tühi aig, ku kobrast mi kandin es olõ. Mille kobras är hõõtedi: tä nahk olf väärtüsilik, liha hää, a põhipõhjus olf iks kopra nõrõ. «Indiaanlasõ arstõ hinnäst umal aol tuu nõrõga,» tiid Toomas kõnõlda. «Ma olõ esi ka tähele pandnu, et ku kopraga tegelet, võtat nahka maaha ja käe omma kahrõ, sis perän omma nä siididse ja pehme.» Muudsambal aol naati

kopra nõrõtu nuhevii kinnitämises tarvitama.

Tsillokõsõ kopraperekunna tulli mi kanti Vinnemaalt läbi Setomaa 1957. aastagal. 20 aastaga peräst olf koprit jäl eagal puul üle Eestimaa, timä elokotussit ja tammõ hoiti luuduskaitisõ all.

Eestin eläse Euroopa kopra, kes üle 30 kilo ei kaalu. A Kanada kobras või kaalu kooni 70 killo. Pesäkunnan om hariligult imä, esä, perämädsõ aasta poja ja seo aasta poja. Hariligult sünnüs neli poiga. Perämädsõ aasta poja aetas är, ku vahtsõ poja sünnüse.

Katariina tandsutütrige vägi otsa ei saa

PEEDOSAARÕ KAISA

Võro kunstikooli tandsutrupp Katariina om pallõdõlt võistluisilt korgit avõhindu saanu: nä omma võitnu Gümnafesti tandsuvõistlusõ 2004. ja 2006. aastagal, 2007. aastagal üle-Eestilidsõ võistlusõ Koolitants. Uursõ perrä, mändse mi truksa tandsutütrigu sis omma.

Et Katariinan tands Berišvili Ly käe all sadakund 4–18aastast tütarlast, sis muidoki kõigiga kõnõlda es jõvva.

Ai sis juttu trupi kõgõ vanõmba rühmäga, kon om 11 tütriku: Kikka Alice (18), Jõeläi Johanna (17), Kuusõ Katrin (17), Vikiski Mirjam (16), Kosolobova Julia (17), Meose Kristiin (17), Reenmanni Marleen (17), Ekkeri Grete (16), Kappineni Mariana (17), Kikka Carolin (16) ja Paakspuu Kriti (16).

Kõgõ pikembät aigu om

tandsja olnu Mariana, tä es mõista esiki inämb üteldä, kas lätt joba kümnes vai 11. aasta. «Ma olli sis tsillokõnõ, ku emme mino siia töi,» ütelf naarusuga tütarlast. Kõgõ vahtsõmb tandsja om Katrin, kiä om rühmäga kuun olnu kolm aastat. «Vahapääl ma suusati, a tandsi tahtsõ iks rohkõmb,» kõnõl tä. Umma tandsuhuvvi põhjõndi kõgõ parõmbalõ Mirjam ja Marleen: «Mi tahtõmi diskol häste tandsi. Tuuperäst katõssa aastat tagasi tandsma tullimigi!»

«Mullõ miildüs tandsi tuuperäst, et ma saa oppi eri tandsustiile,» seletf Alice. «Mu lemmik om stepp. Muidogi om hää esinemän kävvü, sis põnõvit hilpe kanda ja põnõvatõn kotustõn üüd olla. Tuu om kah põnnõv, et esinemisil saa vaihõpääl kuulsuisiga juttu aia. Ma olõ näütüses Karl Madisõga kõnõlnu.»

Tütrigu omma esinemän käünü üle kõgõ Eestimaa. A kõgõ miildejävamb esineminc

PEEDOSAARÕ KAISA PIILT**Katariina tandsutrupi vanõmba rühmä tütrigu.**

olf mineväästa iks kodokandin: Haanin. Kõgõ inämb olf esinemiiisi joulukuun.

2008. aastaga tähtsamb etteastminõ olf Katariinal Ijäkuniganna jõluetendüs.

«Suuriga om kõgõ esinemän käütü, vähämbil om võimaluisi veidemb olnu ja tullgi mõtõ tetä sääne etendüs, et väiku kah ütõ astu saava,» kõnõl tütrige juhendaja Ly.

näide silmä pään helkäre. «Ja muidogi seo lavahõng ja päältkaejidõ tunnustus, mis päält kontsõrdi tulõ!»

Tandsutütrigu Alice ja Carolin opva Parksepä koolin, tõsõ Võro Kreutzwaldi gümnaasiumin. Ku jutt tandsu päält kooli pääle käänd, tullf tuust suurõmb arotaminõ. Tütrigu arvisi, et koolin võissi nii olla, et opilane otsustas esi, midä tä taht inämb ja midä vähämb oppi. Et opp noid ainit inämb, millen taht eksämmi tetä ja midä lätt tulõvadsõ ammõdi jaos vaia. A tandsuoppaja Ly kullõl tuud arotamist päält ja ütelf clotargalt: «A ti ei suta jo midägi otsusta vahapääl! Tuugi om jo harilik, et 12. klassi opilane ei tiidä viil, midä tä taht elon edesi tetä.»

Tõnõ nuuri jaos tulõnõ teema olf nii-üteldä perioodoppus, miä om kõigil kümnõl kesk- koolitütrigul. Tuu tähendäs, et koolilats saa-i rahuligult umast koolivaheast mõnnu tunda: või trehvädä, et määndsegi

Targa rehkendäse, et Eestin eläs parhilla 18 000 kopra ümbre. «Ega täpset arvu saaki-i tiidä, naid ei saa jo üle lukõ, nigu mi Eesti rahvast loemi, naa pakõsõ är jo,» muhelõs Toomas.

Kauna Toomasõlõ om koprajaht ja ülepääl jaht aoviidüs, mitte tüü. Jahimiiis om tä olnu jo 24 aastakka. Jahimehe geenii sai tä umast vanaesäst: «Poiskõsõn jo tiidse, mis püssärohi om.»

Toomasõl hindäl poiga olõ-i, kedä jahti ütelf võtta, täl om kolm tütar. «Kõigil kolmõl plikal om peigmiis kah iks, a ega sis noid ei lasta jahti!» naard tä.

Sõmmõrpalõ kandi jahimiihil om uma jahimaja, kohe jahimehe kokko käävä, päält põdrajahti põdrassa praatva (tuu om näil peris kõva traditsioon) ja napsi võtva. Vaihõpääl iks tülütse kah, a perän lepütäs muidoki är.

Võromaa jahimiihi seltsin om 600 jahimiiist ja neli jahinaist. Et mõni naanõ kah iks pundin om, om Toomasõ meelest õnnõ hää: «Sis mehe ei ropõnda, ei röögi. Muido tükis iks mõni ulli juttu kah ajama.»

Toomas om veidikene jahifilosoof kah ja murõhtas tuu peräst, et parhillatsõl kipõl aol taha-i inemise tunnista säänest asja nigu jahicetika.

«Mi jahimiihil nakkas vähämbält paar asjagi joba õigõ kotusõ pääle minemä. Ei mindä inämb puõn pään jahti ja om naatu ka jahiaost kinni pidämä,» lüüd tä halva man ka hää. A valiklaskmiiisiga jaht tege tälle iks murõ. «Tahetas iks suurt ja ilosat eläjät laskõ. Saman võisi jo laskõ säändsõt tsipa kehvebit ja jättä naa suurõmba-uhkõmba eläjä poigõ saama. A ei, kõik tahta- va jo ilosat trofeed hindäle saina pääle!» kõnõlõs tä.

Petüs reklaam

PRESSI HELDUR

Sinnä om uma säidsekümmend aastat tagasi, nii 1937.–1938. aastaga paiku, ku Vahtsõliina alõvih kõrraldõdi põllumajandusnäütüs.

Mu Papa (vanacsä) märkse ka sinnä minnä. Kaupli hinnäst ka ütch. Võtki! Meil es olõ külh sinnä midägi näütämises viia, a tahtsõmi kaia, midä sääl huvitavat om vällä pantu. Sõidimi muidogi hobõsõga tuu katõsa kilomiitret.

Kõgõpäält paistu silmä mõtsa vecerh lasipuiõ külge kõüdedü hobõsõ. Olf hirnjit ja maadkraapjit takke ja väikeisi varsuga märähobõsit. Olf ka paar kimmäst pulli. Sis tulli laudu pääl aiakraami ja vilävihi. Ka puu- ja käsitüü välläpanõkit paistu kavvõmbah ollõv.

Tahtsõ kõikõ pikembält kaia, a Papa tõmmas minno mugu kättpitch edesi. Jäimi pidämä üte lavka mano, koh olli vällä pantu kärbläisi häütämise värgi.

Sääl rippu lindi, mis joba kärbläisi täüs, sis kärbläse-paprõ paki ja ka klaasist kärbläsemõrrapoolõni uppunuisi kärbläisi täüs.

Lavka man olf suur tünn, kuhi pääl lõpnuist kärbläisist. Papa silmä kah tuud ja ütch, et asi ei olõ õigõ. Sis tä tsoksa sörmõga kärbläseunikut nink säält kostõ kõminat. «No mis ma ütli! Tünn om kummalõ pantu ja põha pääl om õnnõ kõrakõnõ lõpnuisi kärbläisi.

KOHA PRIIDU TSEHKENDÜS

Ti tiit siin petüst reklaami!» ütch ta näile.

Lavka takah olõja naistõrahvas sai Papa pääl väega kuvas ja ütch: «Sinnõ, vanamiis, tulõ trahvi, et kässiga putut eksponaati!»

Papa jäl ütch timäle: «Sinnõ hinnäst tulõ trahvi, et petät tah inemiisi ja viät suurõ tünnütükü niigi kitsahe ruumi! Anna õigõ jalaga, sis om taa petüs ümbre!» Muidogi tä es touka tünnü ümbre.

Vahepääl olf peris hulga rahvast sõnõlust päält kullõma kogõõnu. Mõnõ naari,

üts miis patsuf Papat ola pääl ja ütch, et vanamehel om õigõ. Lätsimi edesi mine-mä, Papa hõigas viil üle ola kuvalõ naistõrahvalõ, et kae, et mullõ soro tiit siia rahva kokkomeelütämise iist!

Edesi lätsimi mõdumüjä lavvakõsõ mano. Papa ostõ meilegi toobikõsõ tuud väega hääd juuki. Ma es olõ nii hääd juuki viil kunagi saanu juuva ja küsse, millest tuu om tettä.

«Taa om tettä käreuhtmist. Timäl, müüjäl, omma viil vanaaolidsõ taro, kost käre

vällä lõigatas ja nuid saa õigõ pallo. Muidogi tiid timä esi, kuis nuu uhtmõ käärumä piät pandma. Tä om Petsrimaa miis ja ma tiia kah, koh tä eläs.» tekki Papa mullõ selges.

Ku kodo saimi, kõnõli imäle-vanaimäle kah, midä näütüsel näi ja muidogi ka tuud janti kärbläsetünnuga. Mamma (vanaimä) sai sis Papa pääl õigõ kuvas ja ütch timäle: «Sa vana Piitre piät õks õgal puul uma nõna vahelõ topma, kah sääl, mis ei olõ ülepeä sino asigi!»

Ku kuu om tsõõrik, anna gaasi!

Ma ei usu ei Pauksonni ega Mangu. Astroloogia om tävveste tõsinõ tiidüsharo ja inemise piässi ummi tegemiisi man taivan olõvit märke väega tõsitsõlõ võtma.

Inemise mõtlõsõ, et tähetiidüs om midägi väega keerolist, et ku Paukson ütles, et Saturni ja Jupiteri sais om inemiisi jaos hää, et sõs piät taivast miljardi tähe seest nuu kats taivatähte üles otsma, saisu kaema, võrdlõma... Ärke näkke vaiva! Pauksoni ja Mangu võlõssva: ütski taivatäht ei «saisa». Seksoloogi man võit kõnõlda, et sais vai ei saisa, ripnõs vai tõllerdas. Taivatähe omma tsõõrigu asa, nimä tsiirõlõsõ ja piüürdlesse. Tsiirõtasõ ümbre uma tele ja ümbre pääv.

Edimäne taivatäht, midä ma kae, om kuu. Ja viimäne kah: õigõ tähetark taivast ülejäänüt kirbusitta ei kaeki! Kuud tulõ võtta ku tsõõri vankri all. Ku om täüskuu, vai tsõõr, võörüs vankri häste. Ku om tükk külest är, nakkas vankri lopõrdama. Ku om nuurkuu, sõs ei massa väega rabõlda, lahut vankri är ja ei jovva kohegi. Ku kuu om tsõõrik, anna gaasi. Nii lihtsä tähetarkus omgi.

Kuu tekütäs viinõsõngut ja mõõna. Kuu ei võta ja ei vii vett kohegi är, a deformiir. Nõsõng ja mõõn omma lihtsäle üteldä ilamere pinna deformatsiooni. Kõgõ suurõmba nõsõmisõ mõõna omma mõõdõdu Kanada hummogupoolitsõn merceveren Fundy lahen: sääl om nõsõmisõs mõõdõt esiki 21 miitret.

RUITLASÕ OLAVI, tähetark

Ku kuu joba ilma-merd deformiiri joud, om inemise deformiirmine tälle nafaasi. Nõsõmisõ aol tõmbas tä inemisele kusõ päähää. A vastapiditselt ilamerele ei lää inemise pääst kusi inämb mõõna aigu kohegi. Kusi jo tahassi tagasi minnä, a kuu deformiir ja kusipää ei usu, et mõõn om olõman ja hoit hamba ja jala ristini kinni.

Ilda aigu ilmu aolehin jäl üle hulga ao termin «kappi minema». Ku kuu om inemist deformiirmit ja ku tä tuuperäst kappi om lännü, tähändäs tuu, et tä kakk sääl midägi.

Tävve mõistusõga inemine muidoki kappi ei lää, selle et täl ei olõ midägi kakk, pääleki om kapin umbõnõ, kitsas ja haisas naftaliini perrä. A riigikogon näütüses om niimuudu, et sääl om piiaigu egäl inemisel uma kapp.

Hääst uudissõst kirotõ ilda aigu Õdaguleht. 19aastanõ geinuur Ago kõnõlõman videoblogin tuust, kuis tä kapist vällä tull.

Päält tuu selef geinuur Ago sääl noilõ geidele, kiä viil kapin, kuimuudu hää kapist vällä olõssi tulla. Geinuur Ago puult välläüteldü asa olõssi kasulidsõ ja hää heteronoorõlõgi...

Mis sa arvat, Maripuu? Andsip? Edgar Vissarionovitõ? Kulõlõgõ geinuur Agot ja minno, hää riigijuhi! Tähetarkus om päämäne! Parhilla om mõõn: perämäne aig om kusi pääst vällä laskõ ja kapist vällä tõisi kõrvalõ tulla!

Tossu Tilda pajatusõ

Targõmb ku nõid Nastja

Minevõ-aastanõ telesaadõ «Selgelnägijate tuleproov» and pallo, millest kõnõlda. Es jõuta är kittä noorõ vinne tütrigu Nastja selgelnägimise võimu.

Ütskõrd ku päält saadõt naasõ umavaihõl jäl Nastja olli jutus võtma, ütch üts naisist: «A mi perretohtrilõ saa-i Nastjagi vasta!»

Tõõsõ jäi huviga kullõma, mille naanõ nii arvas. Ja asaosalinõ kõnõlõgi: «Mul olf vaia arsti käest tervüselehte.

Edimält kai, et saa niisama kätte. A pidi iks hindä järkõrda laskma panda ja päält saa krooni masma. Vastavõtmispääväl saisti tohtri ussõ taadõ. Tohtri mant tull õdõ vällä ja näpsäs mu käest tervüselehte paprõ.

Oodi, et minno kah sisse kutsutas. A paari minodi peräst tull õdõ vahtsõst ja and mullõ mu tervüselehte, mille pääl saisõ kirän: «Profülaktiline läbivaatus». No näeti nüüt, et mi perretohtri om targõmb ku nõid Nastja: läbi paksu saina ja kinnilidsõ ussõ kai mu niuhti läbi!»

Latsilõ

Vastussõq saatkõq
Tartu 48, Võro liin
65609 Uma Leht vai
info@umaleht.ee.

Manõq kirotagõq uma nimi, vannus, aadrõs ja telehvoninumõõf. Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit latsiraamatit vai kasette ja Uma Lehe klepse.

Minevõkõrdsõ mõistatusõ vastussõq: Jaagup sai laiva, Hanna viis pleiätsit, Karolin mängukahru (hõlmakahru), Ott kruusi, Laur auto ja Merit pini.

Avvuhinna saavaq Oro Patrik (10) Tartost, Urbaniku Karl (12) Antslast ja Parmeni Kristel (11) Meremäclt.

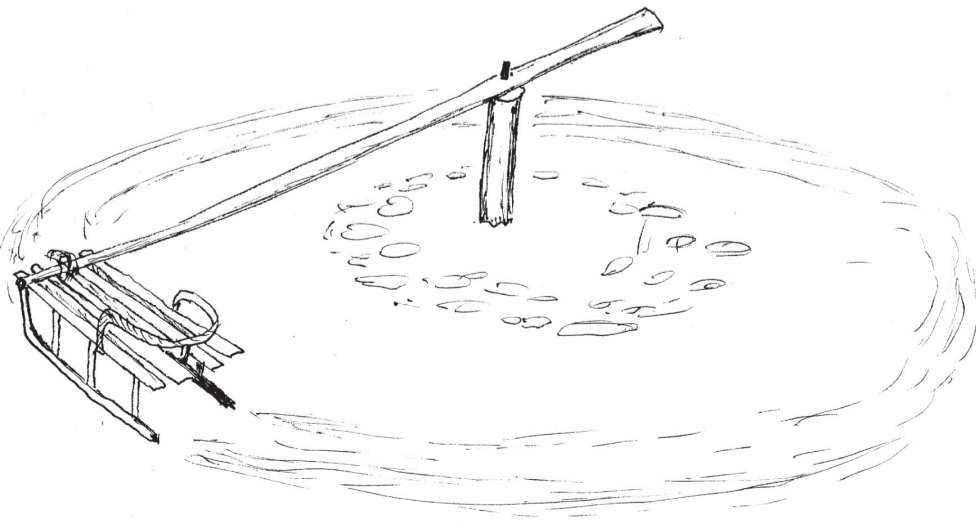
Seo kõrd otsiq üles kümme talvõsõnna: lumi, lumõmiis, lumõlapju, kuusõpuu, külm, uarmas (hang), suus, kelk, kelgumägi, ijä.

Perräjäänüist tähist saat teedäq, kuis kutsutas asja, miä om tshkendet pildi pääl.

Kuis taad võinuq cestti keeli kutsuq? Kas su koton om kah säänest tettä?

Vastus saada meile är kõgõ ildampa 22. vahtsõastakuu pääväs!

K	E	L	G	U	M	Ä	G	I
L	P	U	A	R	M	A	S	Ü
U	I	J	Ä	Ü	S	U	U	S
M	R	H	K	E	L	K	Ä	L
I	K	U	U	S	Õ	P	U	U
L	U	M	Õ	M	I	I	S	L
L	U	M	Õ	L	A	P	J	U

Joonist SAARÕ EVAR

24. vahtsõastakuul kell 16
Rõugõ rahvamajan

Tõnis Mägi «Kus jäi see maa?»

Piledi saa
Rõugõ raamadukogost
Pilet mass 100 kruuni

Teedüs tel
507 6214, 506 1267

Muld ja liiv arstva

Kats vanamiist arotasõ bussin ummi häti. «Mul om bronhiit,» ütles üts. «Jo noorõst saadik. Olli kolhoosin traktorist, sai tihtsäle külmä ja jäi haigõs. Ku sinidse lehe pääl olli, kirotõ tohtri kipõstõ tüüle, et olõd terve. Tõpõ es tohtõrda kiäki kunagi kõrraligult vällä. Nüüt ütch tohtri, et seod haigust om ilda arsti. Külh muld ja liiv terves tegevä, ku ütchkõrd kirstuga maa all olõd.»

«Kes säänest ulli juttu ai?» omma bussikaaslasõ huvitõdu. «A tohtri esi ütch tuud mullõ niimuudu. Ma mõtli koton perrä ja lõudse, et jah, tohtri es petä minno, timä jutt om õigõ!» seletäs vanapapi.